

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Το έργο του B. F. Skinner *Ουώλντεν Δύο* εντάσσεται στο λογοτεχνικό είδος της ουτοπίας, κεντρικός άξονας του οποίου είναι η περιγραφή μιας ιδανικής κοινωνίας. Ως σημείο αφετηρίας της ουτοπικής λογοτεχνίας οι μελετητές ορίζουν το έργο *Πολιτεία* του Πλάτωνα. Το *Ουώλντεν Δύο* αποτελεί πρόταση για τη σύσταση μιας ιδανικής κοινωνίας, με σκοπό την αναθεώρηση της δομής του πολιτισμού όπως τη γνωρίζουμε στα σύγχρονα κοινωνικά συστήματα. Η κοινωνία που προτείνει εδώ ο Skinner ξεχωρίζει από τις προηγούμενες ουτοπίες ακριβώς επειδή η δομή και η λειτουργία της αποτελούν εφαρμογή και επέκταση μιας θετικής επιστήμης της συμπεριφοράς· μιας επιστήμης που μόλις είχε πάρει αποτελεσματική μορφή στο πειραματικό εργαστήριο του ίδιου του συγγραφέα. Η βασική αξίωση αυτής της κοινωνίας είναι να διερευνήσει, εφαρμόζοντας τις μεθόδους της φυσικής επιστήμης, τις μακροπρόθεσμες αλληλεπιδράσεις του ατόμου με κοινωνικές και ευρύτερες περιβαλλοντικές συνθήκες, οι οποίες συντελούν στο να τείνουν οι άνθρωποι να συμπεριφέρονται πιο αρμονικά, συνεργατικά, δημιουργικά και ισότιμα· σε δεύτερο στάδιο ακολουθεί η ανάλογη ρύθμιση των κοινωνικών θεσμών συνοδευόμενη από μια συστηματική αξιολόγηση των επιδράσεων αυτής της ρύθμισης.

Είναι ίσως πολλοί οι άνθρωποι που θα θεωρούσαν απειλή για την «ελευθερία» τους τον βασικό άξονα μιας τέτοιας σχεδιασμένης κοινότητας. Καλό θα ήταν όμως να αναρωτηθεί κανείς: *Ελευθερία από τι ακριβώς;* Ποιος θέλει *ελευθερία* από την εκτίμηση, την κατανόηση, τον γραπτό λόγο, τα έργα τέχνης, τη σοφή καθοδήγηση, την αγάπη και την τέλεση επιτευγμάτων; Αυτά όμως είναι γεγονότα που δια-

μορφώνουν την αντίληψη, τη γνώση, τη γνώμη, τη δυνατότητά μας να λύνουμε προβλήματα, ακόμα και τη γλώσσα που μιλάμε. Συνήθως δεχόμαστε την επιρροή όλων αυτών των γεγονότων χωρίς το όφελος το οποίο προσφέρει μια επιστήμη που περιγράφει επακριβώς τις επιδράσεις τους.

Αυτό που πραγματικά θέλουμε είναι η ελευθερία από την επίκριση, την κοροϊδία, τον περιορισμό έκφρασης και κίνησης, την αφαίρεση αγαθών και εκτίμησης, τη βία και την τρομοκρατία. Η πειραματική ανάλυση της συμπεριφοράς μάς έχει δείξει πόσο ανεπιθύμητη είναι η πανταχού παρούσα πρακτική του κοινωνικού ελέγχου της συμπεριφοράς μέσω τιμωρίας και απειλών τιμωρίας – η ψυχοπαθολογία, η κατάχρηση ουσιών και η επιθετικότητα συγκαταλέγονται στις επιπτώσεις αυτών των πρακτικών. Η ίδια επιστήμη μάς προτείνει τρόπους να αναπτύσσουμε επιθυμητές συμπεριφορές χωρίς να καταφεύγουμε σε τιμωρίες και απειλές. Αυτές οι αποτελεσματικές, μη αποτρεπτικές συνθήκες –στην ανατροφή, στην εκπαίδευση, στον χώρο της εργασίας, στις στενές διαπροσωπικές σχέσεις και στην ευρύτερη κοινωνική ζωή– απεικονίζονται ζωηρά και απολαυστικά κατά την ξενάγησή μας στην πειραματική κοινότητα χιλίων περίπου ανθρώπων που ονομάζεται *Ουώλντεν Δύο*.

Το όνομα αυτής της κοινότητας προέρχεται από ένα πείραμα σχετικά με τη φύση και την πραγματοποίηση της καλής ζωής, που περιγράφηκε έναν αιώνα πριν στο βιβλίο του Αμερικανού φιλοσόφου Χένρυ Ντέιβιντ Θόρω, *Ουώλντεν, ή Η Ζωή στο Δάσος* (1845). Σε στάση αμφισβήτησης απέναντι στο κοινώς αποδεκτό για το τι ακριβώς απαιτείται ώστε να ζήσει κάποιος καλά, ο Θόρω με χαμηλό κόστος έκτισε ένα μικρό ξυλόσπιτο δίπλα στην τότε παρθένα λίμνη Ουώλντεν της Μασαχουσέτης και έζησε μόνος του εκεί δύο δημιουργικά και ευχάριστα χρόνια, καταγράφοντας τα αποτελέσματα των δοκιμασιών και των παρατηρήσεών του. Στο έργο του Θόρω ο Skinner θαύμασε την απλοποίηση της ζωής και τη μείωση της κατανάλωσης αγαθών και κατ' επέκταση τη μείωση της ανάγκης για χειρωνακτική εργασία. Εντυπωσιάστηκε επίσης από τη γενικότερη άποψη του φιλοσόφου ότι κανένας τρόπος ζωής δεν είναι μοναδικός και προκαθορισμένος, ότι όλα μπορούν να αλλάξουν, και ότι η πραγματική αλλαγή δεν έρχεται μέσω πολιτικής δράσης, αλλά μέσα από την προσωπική αναθεώρηση και την πειραματική ρύθμιση συνθηκών.

Αυτές οι αξίες περιλαμβάνονται στον σχεδιασμό της δικής του ουτοπίας. Αλλά ο Θόρω είχε δημιουργήσει μια «ουτοπία για έναν», παρακάμπτοντας έτσι τα δύσκολα προβλήματα (αλλά και τις σημαντικές χαρές) της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Ο Skinner πάλι ήθελε να σχεδιάσει ένα «Ουώλντεν για δύο», μια ουτοπία για όλους, με τον πλούτο και τις προκλήσεις της κοινωνικής ζωής. Και θεωρούσε ότι αυτό ήταν πλέον εφικτό λόγω της ανάπτυξης μιας φυσικής επιστήμης της συμπεριφοράς.

Το αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας βρίσκεται τώρα στα χέρια σας. Μια ζωηρή, απολαυστική περιπέτεια δρόμου, η οποία για πάνω από μισό αιώνα έχει προκαλέσει την κοινή γνώμη, αλλάζοντας την πορεία ζωής αμέτρητων αναγνωστών σε όλο τον κόσμο.

Η ελληνική έκδοση είναι προϊόν μιας εκτεταμένης, ευχάριστης και γόνιμης συνεργασίας δύο αναλυτών της συμπεριφοράς: μιας πτυχιούχου ελληνικής φιλολογίας και ψυχολογίας, με μητρική γλώσσα την ελληνική, και ενός συγγραφέα μιας περιεκτικής εισαγωγής στον συμπεριφορισμό και στην ανάλυση της συμπεριφοράς στα ελληνικά (*Ψυχολογία της Συμπεριφοράς*, εκδόσεις Πεδίο) που μεγάλωσε και σπούδασε σε αγγλόφωνο περιβάλλον.

Το πρωτότυπο έργο λογοτεχνίας δεν περιείχε υποσημειώσεις. Οι υποσημειώσεις που εμφανίζονται στην ελληνική έκδοση προστέθηκαν προκειμένου να αυξήσουν την απόλαυση της ανάγνωσης του βιβλίου. Καθώς το *Ουώλντεν Δύο* γράφτηκε το 1945 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, αρκετές αναφορές σε μέρη, γεγονότα, έργα τέχνης ή συγγραφείς μπορεί να μην είναι οικείες στον Έλληνα αναγνώστη. Με αυτή τη σκέψη προσθέσαμε κάποιες συμπληρωματικές πληροφορίες. Υπήρξαν όμως και μερικά σημεία στα οποία, για να έχει το μεταφρασμένο κείμενο όσο το δυνατόν παρόμοια επίδραση στον Έλληνα αναγνώστη με την αντίστοιχη που έχει το πρωτότυπο στον αγγλόφωνο, κρίναμε αναγκαίο να αποκλίνουμε σημαντικά από τα λόγια του συγγραφέα, αντικαθιστώντας αποσπάσματα ποιημάτων, τραγουδιών, ρητών κ.ά., τα οποία είναι γνωστά κυρίως σε αγγλόφωνους, με νοηματικά αντίστοιχα αποσπάσματα ελληνικής προέλευσης. Σε τέτοιες περιπτώσεις η πρωτότυπη ύλη εμφανίζεται και επεξηγείται στις υποσημειώσεις.

Στο Ουώλντεν Δύο ο έπαινος θεωρείται περιττός. Στην Ελλάδα του

σήμερα νιώθουμε την ανάγκη να ευχαριστήσουμε τη Χρύσα Ξενάκη και την Κατερίνα Τρεπεκλή για τις ωφέλιμες φιλολογικές τους πινελιές στο τελικό κείμενο, καθώς και την Παναγιώτα Δημοπούλου για την επιμέλεια του εξωφύλλου.

Ο δρόμος που χάραξε ο B. F. Skinner στο *Ουώλντεν Δύο*, το όραμα ότι όλες οι παραδοσιακές πρακτικές της κοινωνίας απαιτούν πειραματισμό και συστηματική ανάλυση, καθοδηγούμενη από μια γενικώς εφαρμόσιμη θετική επιστήμη της συμπεριφοράς, απέφερε χιλιάδες ωφέλιμες αλλαγές στις πρακτικές της εκπαίδευσης, της ψυχοθεραπείας, της βιομηχανίας, των σωφρονιστικών ιδρυμάτων και πολλών άλλων θεσμών σε πολλές χώρες – κυρίως σε έργα που περιγράφονται με τον τίτλο «εφαρμοσμένη ανάλυση της συμπεριφοράς». Μακάρι η ελληνική έκδοση αυτού του βιβλίου να συνεισφέρει ωφέλιμα και στην αναθεώρηση κοινωνικών θεσμών η οποία ήδη συμβαίνει στη χώρα μας.

Εξίσου σημαντική όμως είναι η επίδραση του *Ουώλντεν Δύο* στη σκέψη του αναγνώστη σχετικά με τη δομή και τη λειτουργία των κοινωνικών και μη γεγονότων που συμβαίνουν συχνά στη *δική του* προσωπική ζωή. Σε μια εποχή κατά την οποία οι ραγδαίες αλλαγές στις οικονομικές συνθήκες ωθούν σχεδόν κάθε Ελληνίδα και Έλληνα να επανεξετάσει το είδος της ζωής που θέλει να ζήσει, το γιατί το θέλει και το πώς ακριβώς μπορεί να δράσει ώστε να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο, το πειραματικό πνεύμα του *Ουώλντεν Δύο* είναι μάλλον τόσο επίκαιρο στη χώρα μας όσο δεν ήταν ποτέ αλλού. Σας ευχόμαστε λοιπόν καλό ταξίδι και θα χαρούμε να σας συναντήσουμε πιο κάτω στον δρόμο αυτό.

Ρόμπερτ Μέλλον και Τότα Δρούζα